

УДК: 009 (082)

Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції 19-20 лютого 2008 р. / за заг. ред. О.В.Петренка, О.М.Ічанської. – К.: НАУ, 2008. – 144 с.

Містить матеріали доповідей щорічної науково-практичної конференції з проблем психології діяльності в особливих умовах.

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

В.П. Харченко, д-р тех.н., проф., проректор з наукової роботи
Національного авіаційного університету

Заступник голови оргкомітету:

О.В. Петренко, к.психол.н., доц., завідувач кафедри
авіаційної психології, заступник директора з наукової роботи
Гуманітарного інституту НАУ

Члени оргкомітету:

проф. Л.Ф. Бурлачук	проф. О.Р. Малхазов
доц. Т.В. Вашека	доц. О.М. Назарук
доц. О.М. Долгова	доц. Л.В. Помиткіна
ст. викл. В.В.Злагодух	доц. О.В. Сечейко
доц. О.М. Ічанська	проф. В.О. Татенко
проф. Г.В.Ложкін	доц. С.М. Хоружий

Секретаріат конференції

В.В.Злагодух (голова секретаріату)
Е.І.Кологривова
О.В.Івачевська

Рекомендовано до друку вченою радою Гуманітарного інституту НАУ (Протокол №4 від 14 лютого 2008 р.)

© Національний авіаційний університет, 2008

Валентина Бажанюк

к. психол. н., доцент, м. Київ

Актуалізація потенційної обдарованості студентів в контексті сучасних змін в структурі професійної діяльності

На сьогоднішній день в системі сучасної освіти та психологічної науки виникла гостра потреба у пошуку психологічних технологій щодо розвитку обдарованої молоді. Особливо нагальною є проблема ідентифікації, розвитку наукової обдарованості у природничій та технічній сферах (фізика, хімія, біологія, технічно-конструктивна діяльність).

В цьому контексті постає питання підготовки обдарованої студентської молоді до майбутньої професійної діяльності, актуалізації потенційної обдарованості. Саме тому важливим є вивчення когнітивних, особистісних та соціальних конструктів в структурі науково обдарованої особистості.

Когнітивний конструкт науково обдарованого студента характеризується індивідуальними відмінностями в способах отримання, переробки і застосування інформації, які проявляються в розвиненій просторовій уяві, у сприйманні оточуючого світу образами, символами, семантичному представленні запропонованих ідей, конструюванні нових моделей і т.п.

Однією з концепцій успішної професійної діяльності є трейт-факторний підхід (Ф.Пірсон), який передбачає відповідність діяльності та обдарованості особистості.

Вчений Голланд ідентифікує шість категорій особистості і відповідні види їх діяльності, в яких можна актуалізувати обдарованість:

- 1) реалістичний (прагматичний) – розумні потреби, технічна грамотність;
- 2) конвенціональний – організований, практичний, конформіст;
- 3) ініціативний – підприємливий, який володіє даром переконання, спілкування;
- 4) дослідницький – науково-мислительний з розвинутим абстрактним мисленням, аналогією;

долати страх; стійкість до стресу; урівноваженість і самовладання в конкретних нестандартних ситуаціях; активність; обережність, дисциплінованість; висока моторна реактивність.

До негативних якостей належать: невротизм; нестабільність нервової системи, агресивність; низька стресостійкість; схильність до негативних емоцій; психопатичні властивості характеру. У документах діагностується за формулюваннями: «емоційно нестійкий», «неврівноважений», «нестриманий», «істеричний», «неврастенічний», «агресивний» та ін.

Потенційно успішні оперативники можуть мати такі показники:

низький рівень відкритої ворожості, низькі значення ступеня агресивності; відсутність загострень почуття провини, пригніченості, надто великої незадоволеності собою, схильності знімати подавлений стан алкоголем;

відсутність надмірного самоконтролю, імпульсивності, афективної поведінки;

відсутність депресивних форм реагування на складні життєві ситуації;

помірне миролюбство, доброзичливість, стурбованість, естетизм;

соціальна адекватність, прагнення до соціальних контактів, розкутості;

перевага процесів збудження над гальмівними процесами нервової системи.

Отже, в процесі відбору кандидатів для навчання на факультетах оперативно-розшукової діяльності необхідно звертати особливу увагу на виявлення тих особистісних якостей, успішне формування яких можливе в процесі професійного навчання.

Світлана Луппо
м. Київ

Професійний досвід та прогностичні можливості фахівця

Серед широкого кола проблемних питань, що центруються навколо проблеми «людського» фактору, багато таких, що, на наш погляд, потребують пильної уваги і, навіть, перегляду. Ціла низка таких питань розташовується у площині прогностичних можливостей фахівців, діяльність яких вже набула рис професійної майстерності.

Здавалося б, що немає підстав сумніватися в здатності спеціалістів з значним досвідом роботи в особливих умовах до прогнозування розвитку робочих ситуацій (зокрема, нестандартних), прийняття рішень, адекватних здійсненому прогнозу, та їх реалізації з врахуванням усіх можливих ризиків. Але, як свідчить статистика, велика кількість авіаційних катастроф та аварійних ситуацій відбулися саме з причини помилок у прогнозуванні, нехтування наявними факторами ризику та ігнорування можливих негативних ісходів ситуації.

Трагічно відомою є катастрофа літака Airbus A-310 авіакомпанії RAL (Російські авіалінії) 1994 року (загиблі 80 чол). Командир літака, що виконував рейс Москва – Гонконг, нехтуючи правилами, дозволив спочатку власній доньці, а потім – сину сестри у командирське крісло і «покрутити» деякі «ручки» - зрозуміло, під власним наглядом, але без прогнозування можливих ризиків. В результаті такого батьківського «тренажу» хлопчиком випадково було відключено автопілотування, що призвело до втрати контролю над ситуацією.

Саме з таких причин відбулася трагічно відома катастрофа ТУ-154М біля Донецьку влітку 2006 року: екіпажем, що прямував з Анапи до Санкт-Петербургу, було проігноровано дані метеослужби і здійснена низка вкрай ризикових дій, наслідком яких стала загибель літака зі 160 пасажирами. Замість того, щоб обійти міцний грозовий фронт, екіпаж вирішив «забратися» вище за нього, у результаті на висоті біля 12 тисяч метрів швидкість літака, що був значно перевантажений, різко впала, він увійшов у «штопор»

і розбився. Непрофесійні дії командира літака – обізнаного пілота з двадцятирічним стажем, що й привели до відомого фіналу, можна пояснити тільки «випаданням» з його прогностичної картини можливого трагічного ісходу прийнятого ним рішення. До речі, прогностичні здібності третього пілота цього повітряного судна – професіонала, майстера авіаційного спорту – теж дали «осічку».

У свій час Т. А. Немчин, розмірковуючи над проблемою стресової активності, зокрема, прийняття рішень у складних умовах, зазначив, що вона обумовлюється здатністю людини «відбивати зовнішній світ і свої переживання у найтонших нюансах і привносити в це відбиття багатий досвід минулого, власні сумніви, коливання, моральні та естетичні погляди й багато інших, лише людині властивих, критеріїв оцінки ситуації». І, дійсно, доведено, що значну роль у специфічному наповненні патернів професійної поведінки людини відіграє минулий досвід подолання нею нестандартних робочих ситуацій. Якщо цей досвід характеризується благополучними результатами, це сприяє формуванню в неї позиції раціонально-оптимістичної оцінки таких ситуацій і зміцненню її адаптивних ресурсів.

Але, можливо, за умов отримання позитивного результату шляхом постійного нехтування факторами ризику виникає звикання саме до таких способів їх подолання? На наш погляд, такий «позитивний» досвід сприяє порушенню процесів аферентного синтезу, а з часом призводить до безпідставної бравади, ризикованості, тобто, до непрофесійності, нездатності до адекватного прогнозування і прийняття дійсно конструктивних професійних рішень.

Безумовно, зазначена проблема потребує ретельного та багатомірного аналізу.

Олександр Макаревич
к. психол. н., доцент, м. Київ

Процеси саморегуляції діяльності особистості

Діяльність як вид активності не може повноцінно функціонувати без саморегуляції суб'єкта цієї діяльності.

Проблемою саморегуляції діяльності займалися такі автори як О.А. Конопкін, Г.С. Нікіфоров, М.Й. Боришевський, Б.Ф. Ломов, М.В. Савчин, та ін.

Метою тез є визначення та характеристика ланок в структурі саморегуляції діяльності.

“Психічна саморегуляція людиною своєї діяльності, - пише О.А. Конопкін, - є вищим рівнем регуляції поведінкової активності біологічних систем, що відбивають якісну специфіку реалізуючих її психічних засобів відображення і моделювання дійсності і самого себе, своєї активності і діяльності, учинків, їхніх основ” [1].

Шляхом теоретичного аналізу психологічного змісту саморегуляції трудової діяльності, її процесуальної специфіки, а також на основі модифікації схем, структури процесу саморегуляції, в науковій літературі визначено основні функціональні ланки в структурі саморегуляції діяльності.

Перша, початкова ланка - постановка загальної мети (прийняття поставленої зовнішньо) трудової діяльності та окремих цілей. *Друга ланка* - формування актуального спонукання до виконання трудової діяльності, аналіз ситуації праці й прогноз її можливих змін та активних перетворень, тобто створення моделей наявної та передбачуваної ситуації. *Третя ланка* - пошук дій, операцій, засобів і способів досягнення мети, співвіднесення власних можливостей з вимогами трудового завдання та поставленою метою. *Четверта ланка* - передбачення результату власних дій. *П'ята ланка* - прийняття рішення про здійснення. *Шоста ланка* - саморегуляція виконання конкретних дій. *Сьома* - критична оцінка результатів дій, корекція діяльності у разі виявлення відхилення від початкового задуму (поставленої мети), залежно від величини відхилення мети може уточнюватись, частково змінюватись або прийматися в новому формулюванні.